

PERSPEKTIVE
IMPLEMENTACIJE
EVROPSKIH
STANDARDA U PRAVNI
SISTEM SRBIJE

KNJIGA 4

ZBORNİK RADOVA

Priredio
Prof. dr Stevan Lilić

BEOGRAD, 2014

Lektor i korektor

Irena Popović

Tehnički urednik

Zoran Grac

Korice

Marija Vuksanović

Priprema i štampa

Dosije studio, Beograd

ISBN 978-86-7630-469-1

Tiraž

300

Adresa redakcije

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu
Centar za izdavaštvo i informisanje
Bulevar kralja Aleksandra 67
Tel./faks: 30-27-725, 30-27-776
e-mail: centar@ius.bg.ac.rs
web: www.ius.bg.ac.rs

CIP – Каталогизacija у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
340.137(4-672EU:497.11)(082)

PERSPEKTIVE implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije : zbornik radova. Knj. 4 / priredio Stevan Lilić. – Beograd : Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje, 2014 (Beograd : Dosije studio). – 355 str. ; 24 cm. – (Biblioteka Zbornici)

Na spor. nasl. str.: Perspectives of Implementation of European Standards in Serbian Legal System. – Tekst lat. i ćir. – Tiraž 300. – Str. 9–10: Predgovor / urednik ; Forward / editor. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. – Summaries.

ISBN 978-86-7630-469-1

1. Лилић, Стеван [уредник] [аутор додатног текста]

а) Право – Хармонизација – Европска унија – Србија – Зборници

COBISS.SR-ID 212155404

VODA – LJUDSKO PRAVO ILI KONCESIJA?

Apstrakt

Voda je jedan od najvažnijih prirodnih resursa na svetu i resurs neophodan za život čoveka. Kako pristup čistoj vodi danas predstavlja veliki problem za mnoge delove sveta, nije iznenađujuće to što je javnost burno reagovala kada je u februaru ove godine Evropski parlament, na predlog i po nacrtu Evropske komisije, doneo direktivu kojom pravo na vodu faktički više nije ljudsko pravo, već se pijaća voda, neophodna za život ljudi, tretira, u pravnom smislu, poput građevinskog zemljišta, tj. kao koncesija. Pravnici širom Evrope smatraju da je time Evropa odstupila od tekovina rimskog prava, po kojem je voda res extra commercium, a Evropska građanska inicijativa „Pravo na vodu” inicirala je peticiju protiv privatizacije vodovoda, u kojoj se iznosi protivljenje deregulaciji vodoprivrede (kako je predloženo u direktivi o uslugama u Evropskoj uniji) i zahteva da Evropska komisija pravo na čistu pitku vodu uvrsti u osnovna ljudska prava. S druge strane, pravnici koji podržavaju ovo rešenje kao argument za takvu odluku Komisije i Evropskog parlamenta navode da je konkurencija preduslov za fer poslovanje i da od nje koristi imaju pre svega potrošači jer će usluge postati bolje i jeftinije.

Ključne reči: Voda. – Koncesija. – Ljudsko pravo. – Evropska unija. – Ujedinjene nacije. – Upravni ugovor. – Evropski komitet. – Evropski parlament. – Privatizacija. – Harmonizacija. – Direktiva. – Res extra commercium. – Transparentnost. – Konkurencija. – Evropska građanska inicijativa. – Javno-privatno partnerstvo. – Javna služba. – Javni interes.

1. PRAVO NA VODU SA ASPEKTA MEĐUNARODNOG PRAVA

Pravo na vodu radi zadovoljenja osnovnih ljudskih potreba i potreba u domaćinstvu zaštićeno je međunarodnim propisima kojima se garantuju ljudska prava. Shodno tome, **pravo čoveka na vodu** priznato je u međunarodnom pravu u velikom broju međunarodnih dokumenata. U najvažnije od njih spadaju *Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena* iz 1979. godine¹ i *Konvencija o pravima deteta* iz 1989, dok ostali ugovori npr. *Me-*

* Andrea Vukoičić, master pravnik, kandidatkinja doktorskih studija na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

1 Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, Art.14 (2), 1979. Dostupno na: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>

đunarodni pakt o ekonomskim socijalnim i kulturnim pravima, implicitno priznaju to pravo.

Najjasniju definiciju ljudskog prava na vodu izdao je je Komitet Ujedinjenih nacija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima 2002. godine izvevši tumačenje da je pristup vodi pravna obaveza svih država članica, kao i uslov za uživanje prava na adekvatan životni standard, ističući da je pravo na vodu neraskidivo vezano za pravo čoveka na najviši mogući nivo sanitarnih uslova, što znači da je ništa drugo do ljudsko pravo.

„Pravo čoveka na vodu garantuje svima pravo na dovoljnu količinu ispravne, fizički dostupne i pristupačne vode za ličnu upotrebu i potrebe u domaćinstvu”, navodi se u Opštem komentaru br. 15 (Pravo na vodu) Komiteta za ekonomska, socijalna i kulturna prava.²

Dakle, pravo na vodu, kao ljudsko pravo, obavezuje vlade država da svojim građanima obezbede uživanje „ispravne i jednako pristupačne vode”, zabranjujući bilo kakav oblik diskriminacije u uživanju tog prava.³

Treba istaći da je pristup čistoj vodi veliki problem u mnogim delovima sveta. Podaci Ujedinjenih nacija pokazuju da oko 11% svetske populacije nema pristup funkcionalnim izvorima pitke vode. Pod izvorima, u kontekstu ovih podataka UN, podrazumevaju se cevovodi, javne česme, bunari, zaštićeni izvori i kišnica. Iako je reč o globalnom problemu, u pojedinim delovima sveta on je izraženiji nego u ostalim. Na primer, u Supsaharskoj Africi više od 40% stanovništva živi bez pristupa pitkoj vodi. Prema raspoloživim podacima, približno 900 miliona ljudi u svetu nema pristup čistoj vodi. Ujedinjene nacije ukazuju na to da se ozbiljnost tog problema posebno naglašava u studijama koje „pokazuju na oko 1,5 miliona dece mlađe od pet godina svake godine umire i da je oko 443 miliona školskih dana izgubljeno zbog konzumiranja neispravne vode i drugih bolesti vezanih za loše sanitarne uslove”⁴

Danas su sve države ratifikovale najmanje jednu konvenciju o ljudskim pravima kojom se eksplicitno ili implicitno priznaje pravo čoveka na vodu i potpisale barem jednu političku deklaraciju kojom se priznaje to pravo.

Odluke koje je donela Generalna skupština Ujedinjenih nacija i rezolucija Veća UN za ljudska prava iz 2010. godine utvrđuju ljudsko pravo na pristup vodi i navode da *svaki pojedinac ima pravo na pristup zdravoj pijaćoj vodi u dovoljnoj količini i po razumnoj ceni*. Međutim, pristup vodi u dovoljnoj količini nije problem samo zemalja trećeg sveta. U Evropskoj uniji pristup vodi za piće u „dovoljnoj količini” nije garantovan svima u Rumuniji i Bugarskoj.

2 Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 15, The right to water (Twenty-ninth session, 2003), U.N. Doc. E/C.12/2002/11 (2002), reprinted in Compilation of General Comments and General Recommendations Adopted by Human Rights Treaty Bodies, U.N. Doc. HRI/GEN/1/Rev.6 at 105 (2003). Dostupno na: <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/escgencom15.htm>

3 Ibidem

4 Global Issues at the United Nations.” UN News Center. UN, n.d. Web. 20 Mar. 2014.

Pitanje da li je pravo na vodu zaista ljudsko pravo ili nije našlo se u žiži javnosti nakon što je u Bundestagu u martu 2013. godine većinom glasova nemačkih poslanika izglasan zakon kojim se pravo na vodu izbacuje iz popisa temeljnih ljudskih prava koji su Ujedinjene nacije usvojile nakon Drugog svetskog rata. Mišljenja o ovom postupku su bila oprečna, dok su jedni isticali da je pred snagom liberalnog kapitalizma pala još jedna od civilizacijskih tekovina, drugi su tvrdili da je u pitanju čist medijski senzacionalizam i da potencijalna privatizacija u domenu vodoprivrede ne dira u ljudska prava. U svakom slučaju, ova problematika je opet izbila u prvi plan ove godine, kada je Evropski parlament, na predlog i prema nacrtu Evropske komisije, donela direktivu⁵ kojom pravo na vodu faktički više nije ljudsko pravo, već se pijaća voda, neophodna za život ljudi, tretira, u pravnom smislu, poput građevinskog zemljišta, tj. kao koncesija.

2. KONCESIJA

2.1. Pojam upravnog ugovora

Kada govorimo o upravnim ugovorima, neophodno je razgraničiti dva pojma: ugovori uprave i upravni ugovori. Ugovori uprave su širi pojam koji obuhvata sve vrste ugovora koje sklapa država, tj. organi javne vlasti. Dok je pojam upravnih ugovora uži i pod njim se podrazumevaju samo oni ugovori koji zadovoljavaju tačno određene karakteristike – to su dvostrani pravni akti u kojima jedan subjekt uvek javni subjekat, a njihov cilj je usmeren prema opštem interesu.

Upravni ugovori su na području javnog prava ono što su klasični ugovori na području privatnog prava. Njihova osnovna karakteristika i razlika od klasičnih ugovora je u tome što se zaključuju s ciljem funkcionisanja **javnih službi**. Time se i ostvaruje osnovna funkcija uprave, a to je da uređuje rad službi od javnog interesa.

Shodno tome, upravni ugovor se može definisati kao dvostrani pravni akt koji država ili drugo javnopravno telo sklapa s privatnopravnom licem (fizičkim ili pravnim), kojim se ostvaruju određeni **javni interesi**, a na koje se primenjuju posebne, javnopravne norme, u određenoj meri različite od normi privatnog prava.⁶

Koncepcija upravnih ugovora razvila se iz koncepcije upravnih ugovora u pravu građanskih država na evropskom kontinentu krajem 19. i početkom

5 Directive 2014/23/eu of the european parliament and of the council Dostupno na: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.094.01.0001.01.ENG i Direktiva 2014/25/eu europskog parlamenta i vijeća od 26. veljače 2014. o nabavi subjekata koji djeluju u sektoru vodnog gospodarstva, energetskom i prometnom sektoru te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ, čl. 2–7 Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0025&from=EN>

6 Dr sc. Damir Aviani, „Posebnosti upravnih ugovora i njihove sudske kontrole u hrvatskom pravu”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 50, 2/2013, str. 352.

20. veka, kada su se u tim državama javnopravna tela podvrgavala strogom načelu legaliteta kojim se ograničavalo njihovo slobodno delovanje i onda kada su ugovorima osiguravali zadovoljenje javne potrebe.

U francuskoj teoriji upravnog prava i praksi francuskog Državnog saveta izdvojile su se tri temeljne karakteristike upravnih ugovora:

1. **sa aspekta subjekata ugovora** – jedna strana je uvek javnopravni subjekat: država, jedinica regionalne ili lokalne samouprave i njihovi organi, ali isto tako i pravna lica koja se u celosti ili u određenom značajnijem delu finansiraju iz državnog budžeta ili drugog javnog budžeta;
2. **sa aspekta cilja i svrhe radi kojih se ugovor zaključuje** namera da se sklapanjem takvog ugovora ostvari određeni javni interes, koji se svodi na zadovoljenje određenih javnih potreba. Na primer, poveravanje izgradnje određenog objekta za javne potrebe (škole, bolnice, putevi), ili pružanje određenih javnih usluga kao što je gradski prevoz, ili dodeljivanje nekog javnog dobra na korišćenje privatnom subjektu, ili ugovaranje javne nabavke i sl.;
3. **sa aspekta posebnih pravila koja važe pri zaključivanju i izvršavanju ovih ugovora** – određena pitanja su uređena normama javnog prava, dakle upravni ugovori se u drugačijem pravnom režimu od ugovora privatnog prava. *Singh* ovo opravdava tezom da, kada bi se strankama upravnog ugovora dopustila ista sloboda koju imaju stranke ugovora privatnog prava, „spontano bi moglo doći do komercijalizacije javnih delatnosti”.⁷ Upravo je to razlog zbog kojeg je neophodno uspostaviti određena ograničenja u upravnim ugovorima. Ta ograničenja izlaze u prvi plan tek kada je upravni ugovor zaključen. Pre zaključivanja ugovora, ugovorne strane su potpuno ravnopravne, pošto državna uprava ne može nikoga prisiliti da zaključi upravni ugovor. Međutim, od momenta kada je ugovor zaključen, može se uočiti njegov javnopravni karakter u smislu da dolazi do promene situacije i da je svrha obavljanje javne službe.

Iako se upravni ugovori u zakonodavstvu Srbije, ako izuzmemo aktuelni Nacrt zakona o upravnom postupku Republike Srbije, ne spominju eksplicitno, to ne znači da oni ne postoje, već latentno egzistiraju u formulacijama drugih zakona. Uzmimo primer Zakona o javnim službama u kojem se kaže: „Kad Republika, autonomna pokrajina, grad ili opština poveravaju vršenje delatnosti drugim pravnim i fizičkim licima, njihova međusobna prava i obveze uređuju se **ugovorom**.” Dakle, iako se to izričito ne spominje, možemo da zaključimo da je reč o upravnim ugovorima. Takođe, Zakon o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama Republike Srbije iz 2011. uređuje i sklapanje ugovora između Vlade Srbije i koncesionara, što Vlada radi u ime i za račun Republike. Tim zakonom rešava se i nadležnost sudova u slučaju spora povodom tog ugovora, a to je vrlo bitno pitanje jer kod nas ne postoji vr-

7 Singh, Mahendra P., *German Administrative Law in Common Law Perspective*, Springer, Berlin 2002, str. 97.

hovni upravni sud.⁸ Koncesija predstavlja dozvolu javne vlasti koja se daje pravnim ili fizičkim licima, domaćim ili inostranim, za obavljanje određene delatnosti po unapred propisanim uslovima.

Aktuelni Nacrt zakona o upravnom postupku Republike Srbije uvodi kategoriju upravnih ugovora kao „novu kategoriju upravnih aktivnosti u upravnom pravu Srbije (čl. 29–35). On bi trebalo da doprinese komfornosti i delotvornosti uređivanja pojedinih javnopravnih odnosa. Kao dvostrani pravni akt, sporazum sklopljen u upravnoj stvari između organa i stranke, **upravni ugovor** se pre svega vezuje za poslove **koncesija**, oblast javno-privatnog partnerstva i javnih službi, ali može posebnim zakonom biti predviđen kao pravni instrument i u drugim oblastima (član 29)“⁹, kako se ističe u Obrazloženju nacrta ZUP-a, gde se upravni ugovor definiše kao „dvostrani akt koji se zaključuje između organa i stranke i kojim se uspostavlja, menja ili ukida konkretan pravni odnos u upravnoj stvari“¹⁰. Kao osnovna zamerka takvom pravnom regulisanju upravnih ugovora navodi se činjenica da je Zakon o upravnom postupku po svojoj pravnoj prirodi procesni zakon koji reguliše odgovarajuće upravne procedure, a ne materijalni zakon kojim se uvode nove pravne kategorije.¹¹

2.2. Pojam koncesije

Pojam koncesije u pravu upotrebljava se već više od jednog veka. Tokom vremena značenje tog pojma se menjalo. U doba feudalizma koncesijom se označavala privilegija, a kasnije je ovaj pojam poprimio šire značenje i obuhvatao sve slučajeve preduzetničkih, tj. zanatskih dozvola. U 20. veku značenje ovog pojma ograničeno je na klasično ustupanje nekog prava od strane javne vlasti, tj. države, određenom fizičkom ili pravnom licu.¹²

Koncesija je pravni posao koji se ostvaruje između davaoca koncesije – koncedenta, i primaoca koncesije – koncesionara, sa ciljem da se ostvari veći stepen efikasnosti u eksploataciji predmeta ugovora o koncesiji. On je dvojak i odnosi se na iskorišćavanje prirodnih bogastava, odnosno dobara u opštoj upotrebi, ili delatnosti javnih službi, a realizuje se zaključivanjem ugovora o koncesiji, koji predstavlja formalan i dvostrano obavezan sporazum.

8 Zakon o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama, Sl. glasnik RS, br. 88/2011. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javno_privatnom_partnerstvu_i_koncesijama.html

9 Obrazloženje Nacrta zakona o opštem upravnom postupku, str. 4. Dostupno na: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

10 Ministarstvo za pravosuđe i državnu upravu, Nacrt zakona o opštem upravnom postupku i Obrazloženje Nacrta zakona o opštem upravnom postupku. Dostupno na: <http://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>

11 Stevan Lilić, „Kontroverze u vezi sa novom radnom verzijom Nacrta zakona o opštem upravnom postupku Srbije (u kontekstu evropskih integracija)“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Beogradu*, 2013, str. 24.

12 Mr sc. Marko Šikić, dipl. iur. Frane Staničić, „Pravna narav ugovora o koncesiji“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 48 (2011), broj 2 (100). Dostupno na: <http://www.pravst.hr/zbornik.php?p=33&s=291>

Koncesija u Republici Srbiji se daje na rok čija je gornja granica utvrđena na 30 godina. Osnovni vid prestanka koncesionog odnosa jeste istek roka na koji je ugovor o koncesiji zaključen. Koncesioni odnos prestaje i usled otkupa koncesije, uz isplatu tržišne nadoknade koncesionaru ili oduzimanjem koncesije zbog neobavljanja koncesione delatnosti, neispunjavanja ugovornih obaveza koncesionara, ugrožavanjem životne sredine ili interesa bezbednosti.

U članu 10. *Zakona o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama* pojam koncesije se definiše kao „ugovorno javno-privatno partnerstvo sa elementima koncesije u kome je javnim ugovorom uređeno komercijalno korišćenje prirodnog bogatstva, odnosno dobra u opštoj upotrebi koja su u javnoj svojini ili obavljanja delatnosti od opšteg interesa, koje nadležno javno telo ustupa domaćem ili stranom licu, na određeno vreme, pod posebno propisanim uslovima, uz plaćanje koncesione naknade od strane privatnog, odnosno javnog partnera, pri čemu privatni partner snosi rizik vezan za komercijalno korišćenje predmeta koncesije.

Koncesija za javne radove, u smislu ovog zakona je ugovorni odnos istovetan ugovoru o javnoj nabavci kojim se vrši nabavka radova u skladu sa zakonom kojim se uređuju javne nabavke, osim činjenice da se naknada za javne radove sastoji ili od samog prava na komercijalno korišćenje izvedenih radova ili od tog prava zajedno sa plaćanjem.

Koncesija za usluge, u smislu ovog zakona je ugovorni odnos istovetan ugovoru o javnoj nabavci usluga u skladu sa zakonom kojim se uređuju javne nabavke, ako se naknada za pružene usluge sastoji ili od samog prava na komercijalno korišćenje, odnosno pružanje usluga ili od tog prava zajedno sa plaćanjem.”¹³

U članu 11. istog zakona ističe se da se koncesija može dati radi komercijalnog korišćenja prirodnog bogatstva, odnosno dobra u opštoj upotrebi koja su u javnoj svojini ili obavljanja delatnosti od opšteg interesa, a naročito: za istraživanje i eksploataciju mineralnih sirovina i drugih geoloških resursa; za pojedine delatnosti u zaštićenim područjima prirode, i za korišćenje drugih zaštićenih prirodnih bogatstava; u oblasti energetike; za luke; za javne puteve; za javni prevoz; za aerodrome; u oblasti sporta i obrazovanja; na kulturnim dobrima; za komunalne delatnosti; u oblasti železnica; za komercijalno korišćenje žičara; u oblasti zdravstva; u oblasti turizma i u drugim oblastima.

3. PRAVNI POLOŽAJ VODE U EVROPSKOJ UNIJI

3.1. *Kontroverze u vezi sa Nacrtom direktive o koncesijama u Evropskoj uniji*

Krajem 2011. godine Evropska komisija je definisala propise kojima je predviđen zaokret u politici dodeljivanja koncesija na nivou Evropske unije, što je trebalo da dovede do usklađivanja pravila svih članica. Tim propisima je predviđeno da vodosnabdevanje bude samo još jedan u nizu sektora.

13 Zakon o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama, „Sl. glasnik RS“, br. 88/2011. Dostupno na: http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javno_privatnom_partnerstvu_i_koncesijama.html

Najgori mogući scenario koji da bi nova pravila Evropske unije mogla da izazovu jeste prinudna privatizacija.

Mišljenja o ovom pitanju su podeljena. Evropska komisija i *AquaFed*¹⁴ oštro su osudili Evropsku građansku inicijativu „*Voda je ljudsko pravo*”, istakavši da nisu dobro protumačili odredbe tzv. Nacrta direktive o koncesijama. Iz Evropske komisije poručuju da se koncesije za vodu u Nacrtu direktive nigde izričito ne spominju, te da shodno tome nacionalne, regionalne ili lokalne vlasti i dalje mogu odlučivati o tome za koje sektore žele da dodele koncesije, a za koje ne. Kako se ističe, osnovni cilj Direktive jeste da osigura jasnoću pravnog okvira za dodelu koncesija i jasno definiše opseg tog okvira. To bi trebalo da doprinese povećanju pravne sigurnosti, transparentnosti i ravnopravnosti jer se u predlogu predviđa da je obavezno da se u *Službenom listu EU* objavljuje tender za dodelu ugovora o koncesiji čija je vrednost jednaka ili veća od 5 miliona evra. Međutim, to nije umirilo građane Evropske unije, što je *AquaFed* navelo da juna 2013. izda zvanično saopštenje za štampu u kome navodi da je Nacrtom direktive o koncesijama Evropska komisija pokušala da unapredi transparentnost u pružanju javnih servisa od opšteg ekonomskog značaja, kako bi osigurala jednakost za operatere tih servisa i kako bi unapredila pravnu sigurnost lokalnim samoupravama koje žele da uđu u javno-privatno partnerski ugovor. Početni Nacrt direktive koji je predložio komesar *Barnier* obezbeđuje proceduralni vodič za lokalne vlasti, ako i kad, odluče da sklope javno-privatno partnerstvo sa spoljnim saradnikom. I to ne stvara nikakvu pravnu obavezu za vlasti da povere svoje javne servise spoljnim saradnicima, ističe *AquaFed*.¹⁵

Međutim, u junu 2013. godine, uprkos ranijim izjavama i dokazivanju da buduća direktiva nema nikakve veze sa privatizacijom u domenu vodosnabdevanja, komesar *Barnier* je izjavio da je voljan da isključi sektor vodosnabdevanja sa liste sektora koje će biti ubuduće obuhvaćeni direktivom. *AquaFed* kao internacionalna federacija privatnih vodooperatera, koja obuhvata oko 300 vodovodnih preduzeća, našla se direktno pogođena tom izjavom, naglasivši da će isključivanje sektora vodoprivrede iz okvira direktive značajno umanjiti svrsishodnost nje same i da ide na štetu interesa građana Evropske unije. Osim toga, *AquaFed* je ukazao na to da trenutno postoji oko 12.000 javno-privatnih partnerstava čiji je predmet ugovora ili vodosnabdevanje ili odlaganje otpadnih voda i da su skopljena, ni manje ni više, nego u formi koncesije po propisima Evropske unije. Svoju izjavu komesar je opravdao time da je rešio da udovolji potpisnicima Evropske građanske inicijative „*Voda je ljudsko pravo*”, istakavši da potpisnike tretira kao reprezentativne predstavnike svih građana Evropske unije. Međutim, *AquaFed* smatra da je ta izjava preuranjena jer relevantne službe Evropske komisije još uvek nisu dobile inicijativu u formalnom obliku, niti je o njoj raspravljano u Evropskom parlamentu. Uz to ukazuje i na činjenicu da je oko 80% potpisnika inicijative

14 *AquaFed* – International Federation of Private Water Operators.

15 Opširnije na: <http://pr.euractiv.com/pr/concessions-directive-european-commissioner-renounces-transparency-and-equity-public-water>

(njih oko 1,3 miliona) iz Nemačke, dok su građani iz drugih evropskih država mnogo više izloženi mogućnosti privatizacije javne vodoprivrede, na primer, Engleska, Španija, Francuska i Češka, a nezainteresovani su za inicijativu. Shodno tome *AquaFed* smatra da je čitava inicijativa pokrenuta od nemačkog lobija koji se ne može smatrati reprezentativnim za sve evropske građane niti opravdava isključivanje vodosnabdevanja iz direktive. Međutim, da nije reč o lobiju, govori činjenica da je samo tri meseca ranije, odnosno u martu 2013. u Bundestagu većina poslanika u nemačkom parlamentu podigla ruku i glasala za zakon kojim se pravo na vodu skida sa popisa osnovnih ljudskih prava. Konkretno, 299 poslanika u Bundestagu smatra da voda nije ljudsko pravo i glasalo je za prodaju vode korporacijama, 75 nije glasalo, 124 poslanika su ostala uzdržano, dok je samo 122 poslanika glasalo protiv privatizacije vode.

3.2. Direktiva Evropskog parlamenta i Veća Evropske unije o nabavci subjekata koji posluju u sektoru vodoprivrede, energetike i transporta i sektoru poštanskih usluga

Evropski parlament i Veće Evropske unije donelo je, 26. februara 2014. godine, Direktivu 2014/25/eu Evropskog parlamenta i Veća o nabavci subjekata koji posluju u sektoru vodoprivrede, energetike i transporta, te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ.

Usvajanjem te direktive, nisu ispunjena obećanja data potpisnicima Evropske građanske inicijative, a Evropski parlament je potvrdio čvrst stav koji je od početka promovisala Evropska komisija.

U tački 2. obrazloženja Direktive kaže se: „*Kako bi se osigurala tržišna utakmica pri nabavci koju sprovode subjekti koji deluju u sektoru vodoprivrede, energetike i transportnom sektoru, te sektoru poštanskih usluga, potrebno je sastaviti propise za usklađivanje postupaka nabavke, s obzirom na ugovore iznad određene vrednosti. Takvo je usklađivanje potrebno kako bi se osigurao učinak načela Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (UFEU), a pogotovo slobodno kretanje robe, sloboda poslovnog nastanjivanja, te sloboda pružanja usluga te načela koja iz toga proizlaze poput načela jednakog postupanja, zabrane diskriminacije, međusobnog priznavanja, proporcionalnosti i transparentnosti. S obzirom na prirodu sektora na koje se to odnosi, usklađivanje postupaka nabavka na svim razinama Unije trebalo bi uspostaviti okvir za dobru trgovinsku praksu i omogućiti maksimalnu fleksibilnost uz istodobno osiguranje primene tih principa.*”¹⁶

Kao kompromisno rešenje ostavlja se sloboda izbora državama članicama u tački 7. Obrazloženja, u kojoj se navodi da ništa u ovoj direktivi ne obavezuje države članice da „dodele ugovore ili eksternaliziraju usluge koje ne žele da daju ili organizuju ih na načine koji ne uključuju realizaciju kupovine u smislu ove Direktive. Pružanje usluga na temelju zakona, propisa ili ugovora o radu ne bi trebalo biti obuhvaćeno. U nekim državama članicama to može,

16 Direktiva 2014/25/eu Evropskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o nabavi subjekata koji djeluju u sektoru vodnog gospodarstva, energetskom i prometnom sektoru te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ, čl. 2–7. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0025&from=EN>

na primer, biti slučaj pružanja određenih usluga zajednici, poput snabdevanja pitkom vodom.”¹⁷

Međutim, ni ovako data mogućnost izbora nije umirila u potpunosti javnost Evropske unije, koji smatraju da izostavljanjem da se sektor vodosnabdevanja izričito isključi iz Direktive, otvara mogućnost da privatizacije uđe u ovaj sektor na „zadnja vrata”. Shodno tome, pojedini autori ističu da se iza inicijative o privatizaciji vodovoda ne nalaze potrebe građana već interesi diskretnih i moćnih lobija kojima je jedini cilj profit. Takođe, ovi autori smatraju da je vreme krize obojeno neoliberalnom logikom „sve je na prodaju” i da je upravo rukovođenje tom logikom navelo Evropsku komisiju i Parlament na ideju da dozvoli privatizaciju vodovoda u zemljama Evropske unije, ne bi li prebrodila trenutnu ekonomsku krizu i popunila budžetske deficite, tvrdeći da je sasvim opravdano da se i voda, iako najvažniji prirodni resurs, nađe na slobodnom tržištu. S druge strane, autori koji podržavaju ovo rešenje kao argument za takvu odluku Evropske komisije i parlamenta navode da je konkurencija preduslov za fer poslovanje i od nje koristi imaju pre svega potrošači jer će usluge postati bolje i jeftinije.

To rešenje je na nivou Evropske unije naišlo na veliko negodovanje među građanima, pogotovo u Nemačkoj. Pri tome treba imati na umu da je vodoprivreda u većini opština u Nemačkoj u potpunosti u javnom sektoru. Istovremeno je već privatizovana elektroprivreda, a u nekim gradovima i javni prevoz. Shodno tome, ideja da se voda nađe u rukama privatnika nije naišla na odobravanje u mnogim nemačkim opštinama, koje su na organizovanim protestima zahtevale pravo na samoupravljanje i ograničavanje uticaja Evropske komisije, ističući da vodoprivreda mora biti prilagođena regionalnim uslovima.

Evropska građanska inicijativa „Pravo na vodu” (*Right2Water*) inicirala je peticiju protiv privatizacije vodovoda, koja je i dalje aktuelna, a čija je osnovna sadržina protivljenje deregulaciji vodoprivrede (kako je predloženo u Direktivi o uslugama u Evropskoj uniji) i zahtev da Evropska komisija pravo na čistu pitku vodu uvrsti u osnovna ljudska prava. Kao pravna osnova uzima se Opšta deklaracija o ljudskim pravima, koja je usvojena i proglašena 10. decembra 1948. godine na Opštoj skupštini Ujedinjenih nacija i sadrži samo 30 članova, ali nijedan koji govori o pravu na vodu, te se u pokrenutoj peticiji zahteva uvođenje člana 31. i glasi: „Svako ima pravo na čistu vodu i pristup vodi, dovoljnu za zdravlje i dobrobit pojedinca i porodice i niko ne sme biti lišen takvog pristupa ili kvalitete vode zbog individualne ekonomske okolnosti.”

U prilog zahtevu da se zabrani privatizacija vodovoda idu negativna iskustva Grenobla i Potsdama, koji su raskinuli privatizacione ugovore sa kompanijama koje su kupile njihove vodovode, jer je kvalitet vode i usluga bio izuzetno nizak – navodi se u nemačkom nedeljniku *Süddeutsche Zeitung*. Pravnici širom Evrope, kako piše taj nedeljnik, smatraju da je time Evropa odstupila od tekovina rimskog prava, po kojem je voda „*res extra commercium*” iliti „dobro koje ne može biti komercijalizovano”.

Pošto gotovo svi pravni sistemi država članica Evropske unije (izuzimajući Veliku Britaniju i Republiku Irsku, čiji su pravni sistemi zasnovani na

17 *Ibidem*.

precedentnom pravu) zasnovani na pravnim tekovinama rimskog prava, odnosno glavni koncepti potiču od *Corpus iuris civilis*, tj. Justinijanove kodifikacije tadašnjeg rimskog prava na koju su se u sledećih 1.500 godina nadovezale institucije crkvenog prava, lokalnih običaja i pravnih teorija u zapadnoj Evropi,¹⁸ trebalo bi se podsetiti da je u rimskom pravu *res in commercio* predmet privatnog prava, odnosno to su stvari koje mogu biti predmet pravnih poslova, pa time i privatnog vlasništva, dok je *res extra commercium* predmet javnog prava, odnosno to su stvari koje zbog svojih pravnih ili fizičkih svojstava ne mogu biti predmet privatnog vlasništva ili pravnih poslova. Voda spada u veliku grupu *res extra commercium humani iuris* tj. stvari koje su izuzete iz pravnog prometa „ljudskim zakonima” jer su zajedničke svom ljudima i tu spadaju voda, vazduh, more i obala (ova podgrupa se konkretno naziva *res communes*).¹⁹

3.3. Posledice i loša iskustva privatizacije vodovoda

Kao moguće posledice usvojenog predloga Evropske komisije da privatizuje vodosnabdevanje na nivou cele Evropske unije, prof. Goran Jurišić ističe poskupljenje pitke vode za 100, 200 ili 300 posto, a ne fer poslovanje i bolje i jeftinije usluge. On takođe ističe da je sledeći korak Evropske komisije, nakon privatizacije vodoprivrede, uvođenje poreza na vazduh koji će se naplaćivati od poreznih obveznika i prelivati u džepove velikih privatnih firmi koje će jedine dobiti licencu za pravo izgradnje postrojenja za „pročišćenje vazduha”. On ukazuje na to da jedno negiranje Povelje o ljudskim pravima Ujedinjenih nacija otvara drugo.²⁰

18 Zajednički naziv za pravne sisteme koji se temelje na institucijama nekadašnjeg rimskog prava jeste kontinentalno pravo ili civilno pravo. A njihova glavna karakteristika je da svoj izvor imaju u pisanim zakonima i kodifikacijama nauštrb sudske prakse i presedana. Ernest Metzger, *Roman Law Resources*, University of Glasgow School of Law. Dostupno na: <http://www.iuscivile.com/>

19 Vidi: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/extra%20commercium> i Žika Bujuklić, *Forum Romanum – rimska država, pravo, religija i mitovi*, Dosije, Beograd 2005, str. 198–199, 458.

20 „Tako smo od vica o porezu na zrak došli do naše stvarnosti, da će porez na zrak zaista biti uveden. Tko pak ne bude plaćao porez na zrak, zna se, ide u zatvor, što u policijskoj državi EU neće biti problem provesti, jer, kao što znamo, zakoni se moraju poštivati... Uvođenjem poreza na zrak, i privatizacija javne vodoopskrbe, na tragu je provođenja Agende 21 u suradnji s krupnim kapitalom. Za ljude, koji moraju piti vodu, i udisati zrak, kako bi živjeli, život će postati pakao na Zemlji, jer će postat robovi ovisni o svojim gospodarima. Kad se k tome doda plan svjetske elite o čipiranju ljudi (koji se provodi od 2012. godine), onda je novi koncentracijski logor, čije će se granice poklapati s vanjskim granicama EU, isprogramiran matematičkom točnošću. Uostalom, primjera da je cijela umjetna tvorevina ujedno i logor imamo u povijesti: Sovjetski Savez. Zar nije i SSSR imao ‘komesare’ kao i EU? Očito se boljševički obrazac sviđa EU-birokratima u Bruxellesu koji su marionete finansijske elite. Njemačka kancelarka Merkel, na čijem području vlasti će se porez na zrak prvo i uvesti, zalaže se, inače, za još veću centralizaciju vlasti u EU, i prenošenje daljnjih nacionalnih prava na komesare u Bruxellesu, naravno, bez referenduma. Pri tome će se racionalizirati centralizacija na način ukidanja komesarskih mjesta u Europskoj komisiji, tako da neće svaka članica EU imati po jednog komesara.” Dostupno na:

Vodoprivreda je u ovom trenutku treća industrijska grana u svetu, iza nafte i elektroprivrede. Shodno tome, opravdana je sumnja građana Evropske unije da će želja za profitom kompanija kojima budu dodeljene koncesije ići na štetu kvaliteta i cene usluge vodosnabdevanja.

„Gde god je vodosnabdevanje u Evropi privatizovano, građani su imali loša iskustva”, navodi izvršni direktor Udruženja komunalnih preduzeća u Nemačkoj Hans-Joachim Rek, koji smatra da će održavanje higijenskih standarda usled privatizacije vodovodnog sektora biti narušeno i navodi primer Pariza, u kojem je upravo zbog kvaliteta vode vodoprivreda ponovo deo javnog sektora.²¹ Međutim, Rek nije usamljen u svom stavu. I ekspert u vodoprivredi Matijas Ladšteter takođe je istakao ne vidi logiku u novim pravilima u dodeljivanju koncesija. On je naveo primer Berlina, gde je krajem devedesetih privatizovan jedan deo sektora. Ali umesto nižih cena, nakon privatizacije, cene u glavnom gradu Nemačke konstantno su rasle. „Do današnjeg dana usluge u tom sektoru poskupele su za više od 30 odsto. Od toga najmanje od šest do 10 odsto predstavlja čist profit od privatizacije, od koje u vodoprivredi Berlina nije ostalo ništa. Umesto da vode računaju o infrastrukturi vodovoda, preduzeća su brinula o profitu. S druge strane, opštine nisu fokusirane na zaradu, one nemaju drugi interes nego da vode računaju o potrebama svojih građana”, izjavio je Ladšteter za *Deutsche Welle*. Slično je prošla i Budimpešta gde su nakon privatizacije vodovoda cene samo rasle, a kvalitet usluge padao. Kako bi se normalizovalo vodosnabdevanje grad je morao da otkupi vodovod od privatnika po tri puta većoj ceni od one koju je grad dobio od privatizacije. Sukob interesa vlasnika privatnih kompanija koji su ušli u to sa namerom da ostvare što veći profit i građana koji su bili suočeni sa visokim cenama vode, monopolom, nebrigom o infrastrukturi najveće razmere poprimio je u Londonu gde je oko 40 odsto obrađene vode završavalo u zemljištu, jer preduzeće nije htelo da investira u zamenu vodovodnih cevi.

3.4. Inicijativa za priznavanje vode kao ljudskog prava

Prateći ideju većeg učešća građana i neposredne demokratije u EU svoje mesto u Ustavnom ugovoru našla je ECI²² (*European Citizen's Initiative* ili ti Evropska građanska inicijativa), čime je prvi put pronađen način za tran-

transformacijasprijava.com/ manipulacije /sumrak-covjecanstva-bundestag-izglasao-da-pravo-na-vodu-nije-ljudsko-pravo. Piše: prof. Goran Jurišić (tinolovka.news)

21 Vidi: <http://www.dw.de/privatizacija-vode/a-16607183>

22 Član I-47 (4) Predloga ugovora kojim se stvara Ustav Evropske unije: „Inicijativu Komisiji može podneti ne manje od milion građana/ki koji su državljanima znatnog broja država članica, i tim putem tražiti od Komisije da u okviru svojih nadležnosti napravi odgovarajući predlog u vezi sa pitanjem za koje građani/ke smatraju da je neophodno donošenje pravnog akta kako bi se primenili ugovori.” Evropskim zakonima će biti određene mere za procedure i uslovi za takve građanske inicijative uključujući i to šta predstavlja neophodan minimum država iz kojih građani treba da potiču. Detaljno na: http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?SMODE=2&ResultCount=10&Collection=EuropaFull&Collection=Europa SL&Collection=EuropaPR&ResultMaxDocs=200&qtype=simple&DefaultLG=en&ResultTemplate=%2Fresult_en.jsp&page=1&QueryText=constitution&y=0&x=0

snacionalno učešće u neposrednoj demokratiji. Ideja je da se građanstvu EU dâ veći uticaj nad politikom EU i istovremeno održi balans između njenih institucija – posebno monopol koji Evropska komisija ima nad zakonskim inicijativama.

ECI je obavezujući u tom smislu da, kada se određena inicijativa proceni kao prihvatljiva, Komisija mora da preduzme zakonodavne mere. Ipak, Komisija nije obavezna da originalan, nepromenjeni tekst inicijative prosledi drugim institucijama. ECI inicijative mogu da predlože promenu Ustava/Sporazuma, ali, da bi stvar bila jasna, to mora da bude eksplicitno navedeno u zakonu/regulativi koja se bavi implementacijom te promene. Institucije zajedničke spoljne i bezbednosne politike takođe imaju pravo da utiču na predloge ECI.²³

Prva uspešna u praksi Evropska građanska inicijativa jeste upravo inicijativa „Pravo na vodu” (*Right2Water*) koja je sad prikupila preko 1.884.790 potpisa. Oni ističu da je voda ljudsko pravo, a ne udobnost i pozivaju Evropsku komisiju da predloži implementaciju propisa kojim se priznaje pravo na vodu i sanitarne uslove kao ljudsko pravo, što su Ujedinjene nacije već priznale. U inicijativi „Pravo na vodu” iznose se sledeći opšti zahtevi:

1. da se institucije EU i države članice obavežu da će svojim stanovnicima obezbediti uživanje prava na vodu i sanitarne uslove;
2. da vodosnabdevanje i upravljanje vodenim resursima ne bude podvrgnuto pravilima međunarodnog tržišta i da usluge vodosnabdevanja budu isključene iz procesa liberizacije;
3. da EU uloži dodatne napore i postigne univerzalni pristup vodi i sanitarnim uslovima.

Kao odgovor na Evropsku građansku inicijativu „Voda je ljudsko pravo”, Evropska komisija je 3. novembra 2014. saopštila da će radi pronalazjenja načina kako da obezbedi što kvalitetniju uslugu snabdevanja vodom građana Evropske unije postaviti „kriterijume vrednovanja” tzv. „benchmarking”²⁴ i rukovoditi se njima u daljem radu. Tom saopštenju prethodio je sastanak 9. septembra 2014. gde je udruženje građana „Pravo na vodu” pozvan kao organizator Evropske građanske inicijative da objasne svoje ideje i predloge kako tzv. „benchmarking”²⁵ može pomoći u poboljšanju kvaliteta usluga snabdevanja vodom u Evropi. Predstavnici inicijative „Pravo na vodu” na održanom

23 Detaljnije na: http://www.uticaj.rs/evropska_gradjanska_inicijativa

24 „Benchmarking je kontinuelan proces mjerenja proizvoda, usluga i praksi prema najžilavijim konkurentima ili onim kompanijama koje smatramo industrijskim liderima”. Camp, Robert C. (1989), *Benchmarking: The Search for Industry Best Practices that lead to Superior Performance*, ASQC Quality Press and Quality Resources, str. 3.

25 „Benchmarking je kontinuirani proces identifikacije, razumijevanja i prilagođavanja proizvoda, usluga, opreme i postupaka kompanije s najboljom praksom u cilju poboljšanja vlastitog poslovanja. Ovaj proces u sebi uključuje:

- upoređivanje kompanije i njenih dijelova s najboljima, ne ograničavajući se na istu djelatnost ni istu zemlju gdje se djelatnost obavlja;
- upoređivanje proizvoda i drugih aktivnosti kompanije s odgovarajućim aktivnostima drugih kompanija iste djelatnosti, kako bi se definisali najbolji;

sastanku istakli su da je vrednovanje samo jedna od mera koju su predložili kako bi se postigla implementacija i ostvarenje ljudskog prava na vodu. A kriterijumi kojima bi trebalo da se meri ova realizacija jesu dostupnost, pristupačnost, raspoloživost i prihvatljivost usluga vodosnabdevanja. Pri tome se ističe da osnovni kriterijum vrednovanja ne može biti puko poređenje cena, već kvalitet, održivost i zadovoljstvo kupaca.

UMESTO ZAKLJUČKA – UTICAJ DIREKTIVE EVROPSKE KOMISIJE PREMA KOJOJ VODA FAKTIČKI VIŠE NIJE LJUDSKO PRAVO NA SRBIJU

Direktiva Evropske komisije kojom voda faktički više nije ljudsko pravo već koncesija uzdrmla je građanstvo u Evropskoj uniji. Javnost je dodatno uzburkala činjenica da je odbijena rezolucija pokreta *Zelenih* u kojoj se traži da se ova direktiva zabrani u Nemačkoj. Takođe, u Hrvatskoj tretiranje vode u pravnom smislu, poput građevinskog zemljišta, nije naišlo na šire odobravanje u javnosti, uz obrazloženje da se zanemaruje činjenica da je reč o prirodnom dobru neophodnom za život.

Kako Srbija nastoji da u što skorijem roku postane punopravni član Evropske unije, ne može ostati imuna na tu problematiku. Svaka država kandidat pre ostvarivanja svog članstva u Evropskoj uniji dužna je da harmonizuje svoj pravni poredak sa *acquis communautaire*²⁶, odnosno pravnim tekovinama Evropske unije.

-
- kompariranje proizvoda i usluga kompanije s proizvodima i uslugama konkurenata koji imaju vodeće rezultate;
 - upoređivanje tehničkih rešenja kompanije u cilju izbora najbolje opreme za specifične primjene;
 - primjena najbolje definisanog poslovnog procesa;
 - planiranje budućih pravaca razvoja i aktivno prilagođavanje novim trendovima;
 - zadovoljenje i nadmašivanje potrošačkih očekivanja.”

Harrington, H. J., Harrington, J. S., *High Performance Benchmarking: 20 steps to success*, McGraw-Hill, 1996, str. 15.

26 *Acquis communautaire* je podeljen na 35 poglavlja:

1. Slobodno kretanje robe,
2. Slobodno kretanje radnika,
3. Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga,
4. Slobodno kretanje kapitala,
5. Javne nabavke,
6. Pravo privrednih društava (kompanijsko pravo),
7. Pravo intelektualne svojine,
8. Politika konkurencije,
9. Finansijske usluge,
10. Informaciono društvo i mediji,
11. Poljoprivreda i ruralni razvoj,
12. Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika,
13. Ribarstvo,

*Srbija je stekla status kandidata za članstvo odlukom Evropskog saveta od 1. marta 2012, čime su započeti pregovori o pristupanju. Pod pregovorima o pristupanju podrazumevaju se se usvajanje, sprovođenje u delo i primena različitih *acquis communautaire*.*

Proces harmonizacije se odvija kroz postupak implementacije komunitarnih uputstava (direktiva).²⁷ Direktiva je pravni akt koji obavezuje svaku državu članicu da sprovodi ciljeve koji treba da se postignu, prepuštajući nacionalnim organima da izaberu formu i sredstva kako će to postići, tako da je državama ostavljena mogućnost da u svojim propisima zadrže izvesne razlike u odnosu na rešenja koja postoje u drugim državama članicama.

Treba imati u vidu da Srbija obiluje velikim brojem izvora slatke vode koji se koriste u vodosnabdevanju. Slatka voda čini svega 3% ukupne količine vode na Zemlji, dok je preko 96% slana voda. Od ukupne količine slatke vode, preko 68% je zarobljeno u ledu i glečerima.²⁸ Dakle, možemo zaključiti da naša država raspolaže izuzetno retkim i vrednim prirodnim resursom. Shodno tome, implementaciji ove direktive iz Brisela treba pristupiti krajnje oprezno i sa pažnjom treba analizirati sve propise, kao i moguće pozitivne i negativne efekte, koji mogu nastati u praksi. Nikako se ne preporučuje preambiciozno preuzimanje evropskih propisa u domaće zakonodavstvo, ukoliko nisu u skladu sa socijalno-ekonomskom situacijom u zemlji.

Da ovo pitanje nije novina u Republici Srbiji, pokazuje primer Novog Sada koji je 2011. godine bio suočen s mogućnošću da se privatizuje gradski

-
14. Transportna politika,
 15. Energetika,
 16. Oporezivanje,
 17. Ekonomska i monetarna politika,
 18. Statistika,
 19. Socijalna politika i zapošljavanje,
 20. Preduzetništvo i industrijska politika,
 21. Transevropske mreže,
 22. Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata,
 23. Pravosuđe i osnovna prava,
 24. Pravda, sloboda i bezbednost,
 25. Nauka i istraživanje,
 26. Obrazovanje i kultura,
 27. Životna sredina,
 28. Zaštita potrošača i zaštita zdravlja,
 29. Carinska unija,
 30. Spoljni odnosi,
 31. Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika,
 32. Finansijska kontrola,
 33. Finansijske i budžetske odredbe,
 34. Institucije,
 35. Ostala pitanja.

Dostupno na: <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4780&langTag=bs-BA>

27 Detaljno na: <http://www.razumi-pravosudje.rs/eu-harmonizacija/>

28 Detaljno na: <http://water.usgs.gov/edu/watercycleserbian.html>

vodovod. Tada je pokrenuta inicijativa za zajedničko ulaganje sa stranim partnerom u gradski vodovod koja nije usvojena. Međutim, kako je inicijativa Evropske komisije dobila podršku Evropskog parlamenta, otvara se sasvim realna mogućnost prinudne privatizacije vodovoda u procesu pridruživanja Evropskoj uniji.

*Andrea Vukoičić**

WATER – HUMAN RIGHT OR CONCESSION?

Summary

Water is one of the most important natural resources and necessary for human life. Access to clean water is a major problem for many parts of the world.

The so-called Concessions Directive, the question of water liberalisation has been put on the table by the Commission only to forced back by public opposition.

The concessions directive, which has the stated object of opening markets and eliminating „discrepancies among national regimes”, would end the exemption that has so far existed for drinking water supply and for the first time bring it under the rules of the EU's single market. The directive would not directly force municipalities to privatise, but could lead to ‘privatisation through the back door’. ECI Right2Water invite the European Commission to propose legislation implementing the human right to water and sanitation as recognised by the United Nations, and promoting the provision of water and sanitation as essential public services for all. The EU legislation should require governments to ensure and to provide all citizens with sufficient and clean drinking water and sanitation.

Key words: Human right. – European Union. – United Nations. – Public-Private Partnership contracts. – Concessions. – Directive. – European Commission. – Renounces. – Transparency. – European Citizen's Initiative. – Public water.

* Andrea Vukoičić, MA, Ph.D Candidate, Faculty of Law University of Belgrade.